

Розділ 2

МАКРОЕКОНОМІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ

УДК 331. 556. 46

Місце мігрантів у структурі сучасного ринку праці

Є.А. Ерфан
Б.І. Дяченко

Положення, які розглянуті у даній статті, стосуються місця мігрантів, в тому числі українських, у структурі сучасного міжнародного ринку праці. Як важлива складова міжнародних економічних відносин, трудова міграція набула в сучасних умовах ряду якісно нових рис і властивостей. В контексті імміграційних законів, що діють у високорозвинутих країнах, зроблена спроба визначити вартість товару – робоча сила, оскільки масова міграція негативно позначається на ціні робочої сили.

Зростання відкритості економіки України та включення її в міжнародний обмін робочою силою створюють умови для активного співробітництва на міжнародному ринку праці, подолання причин широкомасштабної нелегальної міграції. Для подолання негативних процесів еміграції з України даються рекомендації щодо їх регулювання та призупинення відпливу за кордон висококваліфікованої продуктивної робочої сили.

Кількість бібліографічних посилань – 13; мова українська.

Ключові слова: ринок праці, міграція робочої сили, мобільність робочої сили, міжнародний поділ праці, країни еміграції, країни імміграції, вартість робочої сили, структурна перебудова економіки.

ВСТУП

В другій половині ХХ ст. одним із характерних явищ життя світового співтовариства стала масова міграція населення. Поряд із світовими ринками товарів, послуг та капіталів виникає і взаємодіє з ними міжнародний ринок робочої сили. Робоча сила, переміщуючись з одної країни в іншу, пропонує себе в якості товару. Таким чином, здійснюється трудова міграція, яка стала частиною міжнародних економічних відносин.

Трудова міграція є основою міжнародного ринку праці. В умовах глобалізації виробництва, зростання взаємозалежності в сучасному світі національні ринки праці дедалі більше втрачають свою замкненість та відокремленість. Між ними виникають транснаціональні потоки робочої сили, котрі набирають постійного, систематичного характеру. Таким чином, поряд з міжнародним ринком товарів, послуг і капіталів значних масштабів набуває тепер і міжнародний ринок робочої сили, який являє собою не просто суму національних ринків, а систему, що базується на їхніх взаємозв'язках та взаємодоповненнях[1].

Міжнародний поділ праці як вищий щабель розвитку суспільного територіального поділу праці між країнами, що передбачає стійку концентрацію виробництва певної продукції в окремих країнах, передбачає наявність в різних країнах трудових ресурсів різноманітного обсягу і кваліфікаційного складу. Широке трактування міжнародного поділу праці як уособлення окремих видів людської діяльності необов'язково означає його подальшу кооперацію - заснований на міжнародному поділі праці стійкий обмін між країнами товарами, що вироблені ними з найбільшою економічною ефективністю[3]. Але якщо така кооперація здійснюється, то проходити вона може в двох формах: міжнародний обмін товарами (міжнародної торгівлі), виготовленими на основі поділу праці, або на основі міждержавного переміщення самої праці - міжнародної трудової міграції.

У відкритій економіці, в межах сталих регіональних об'єднань, таких, наприклад, як Європейський союз, міжнародна міграція робочої сили є позитивним чинником розвитку продуктивних сил, ефективного і повного використання чинника праці, розв'язання соціальних проблем, реалізації принципу економічної свободи.

Міграція робочої сили з однієї країни в іншу є важливою класичною формою міжнародних економічних відносин, складовою частиною світового господарства. Становлячи об'єктивну закономірність розвитку людської цивілізації, міждержавна

Ерфан Єва Алоїсівна - к.е.н., доцент кафедри технології машинобудування Ужгородського національного університету, Дяченко Борис Іванович - к.е.н., доцент кафедри міжнародних економічних відносин Ужгородського національного університету

трудова міграція набула в сучасних умовах ряду якісно нових рис і властивостей. За своїми масштабами вона охопила практично весь світ – як його економічно розвинуту частину, так і відсталу периферію.

Причини посилення міжнародної міграції робочої сили, зміни напрямків міграційних потоків і професійно-кваліфікаційного складу мігрантів зовні різноманітні. Одні з них мають об'єктивний характер і діють постійно, інші тільки тимчасово. Міграційні процеси можуть бути викликані факторами внутрішнього економічного розвитку кожної країни і зовнішніми факторами, тобто економічними та політичними зв'язками між державами. За допомогою міграції відбувається перерозподіл насамперед „надлишкової” робочої сили між ланками світового господарства.

Положення, які ми маємо виокремити у цій статті, стосується міжнародної міграції робочої сили та державного регулювання міграційних процесів. Відомо, що після розвалу соціалістичної системи в Центральній-Східній Європі, міграційні потоки дедалі більшою мірою виходять з-під контролю національної політики влади і мають тенденцію породжувати нову політичну і соціальну реальність. Ми хочемо розвинути цю лінію міркувань стосовно конкретного емпіричного потоку – сучасної еміграції, а також поглибити теоретичні засади. По-перше, стосовно місця мігрантів у різних сегментах сучасного міжнародного ринку праці та окремих аспектів визначення вартості їх робочої сили. По-друге, зосередити увагу на наслідках, формах та причинах еміграції з України. Ці проблеми не втратили актуальності і є дискусійними серед науковців, за умов нового контексту розширення ЄС та зростання масштабів нелегальної міграції. Методологія дослідження базувалася на синтезі статистичних даних, порівняльному аналізу наявних даних соціального опитування.

1 ОСОБЛИВОСТІ ВИЗНАЧЕННЯ ВАРТОСТІ РОБОЧОЇ СИЛИ НА МІЖНАРОДНОМУ РИНКУ ПРАЦІ

Сучасний ринок праці зазнає впливу низки чинників. Це конкуренція зайнятих між собою, неоднорідність ринку праці, поділ його на субринки, мобільність робочої сили.

Міграція робочої сили є важливим економічним, соціальним та гуманітарним фактором як у країнах походження, так і в країнах, що приймають. У країнах походження міграція може полегшити наявне безробіття й принести їм певні прибутки у вигляді іноземної валюти в результаті грошових переказів мігрантів. Але вона приховує в собі небезпеку втрати країною необхідної кваліфікованої робочої сили. Крім того, міграція супроводжується великими витратами в соціальній сфері й у сфері людських ресурсів.

З поширенням відносин купівлі-продажу робочої сили склалися такі поняття як національний ринок робочої сили та її національна вартість. Тепер дедалі частіше застосовують поняття міжнародного ринку робочої сили та її інтернаціональної вартості. Важливо з'ясувати, як впливає відтворення робочої сили іммігрантів на процеси відтворення національної робочої сили. Наймання іноземних трудящих має свої особливості. Ці особливості зумовлені насамперед тим, що іноземні робітники перебувають у більшій економічній залежності від підприємців, ніж місцеві робітники. Крім обмеження строку перебування в країні, для іноземців запроваджуються обмеження на право змінювати місце роботи, отже, вони позбавляються можливості продавати свою робочу силу дорожче. У дозволах на роботу іммігрантам спеціально затверджуються характер і місце роботи, професія. Чинні законодавства й розпорядження адміністративних органів країн імміграції вводять особливі обмеження відносно визнання кваліфікації, що її здобули іноземні працівники на батьківщині, впроваджують складні умови допуску їх до конкретних робіт та навіть вилучають їх з певних секторів наймання (наприклад, державної служби), залишаючи їх для корінних мешканців країни. Іммігранта можуть виселити з країни, якщо він утратив свою роботу або самочинно покинув її.

Таким чином, імміграційні закони, що діють у високорозвинутих країнах багато в чому врізають свободу іноземного працівника і мають дискримінаційний характер по відношенню до чужинців. Оскільки подібні закони не поширюються на місцеву робочу силу, „чужі” працівники вже в процесі їхнього наймання стають більш вигідним та зручним товаром.

Щоправда, становище іноземних працівників у системі виробничих відносин принципово не відрізняється від становища громадян країн імміграції. І ті, й інші продають свою робочу силу, виробляють додаткову вартість. Проте становище іноземців має й певні особливості. Іммігранти змушені працювати в гірших умовах, тобто вони виконують найбруднішу, найтяжчу, одноманітну роботу, отримуючи при цьому, як правило, нижчу, ніж місцеві працівники плату. Підприємці, що використовують іноземну робочу силу, значною мірою звільнені від витрат на її відтворення. Держава в найбільш розвинутих країнах мусить брати досить активну участь у відтворенні національної робочої сили протягом усього її життя (витрати на освіту, медичне обслуговування, професійну підготовку й перепідготовку, пенсії за віком і за інвалідністю, допомога по безробіттю, сімейні допомоги), державні ж внески в „людський капітал” іммігрантів мінімальні. Іноземні робітники приїжджають до країн імміграції в найпродуктивнішому віці, а залишають ці країни, коли стають непрацездатними або „зайвими” з економічних, соціальних або політичних причин. Після повернення іно-

земного працівника на батьківщину держава та монополії країн імміграції ніяких витрат на нього, як правило, не несуть.

Вартість товару робоча сила визначається, як відомо, обсягом коштів, необхідних для підтримання життя працівника й збереження його працездатності. Маються на увазі насамперед точні витрати робітника на себе й сім'ю з урахуванням рівня потреб, що склалися в країні в тих людей, які мають дану кваліфікацію й виконують дану роботу. Але обсяг та структура життєвих потреб в окремих країнах різні.

Обсяг необхідних потреб, що визначають вартість робочої сили, в країнах еміграції значно поступається обсягові відповідних потреб у розвинутих країнах. Іммігранти, що приїждять у більш розвинуту країну, потрапляють у середовище, де природні й культурні потреби людей є вищими порівняно з тими, що склалися в них на батьківщині. Таке становище не може не викликати труднощів з визначенням вартості іноземної робочої сили.

По-перше, заробітна плата, що отримується іммігрантом за кордоном, часто дає йому можливість задовольнити потреби, які не є необхідними на батьківщині. Разом з тим іноземці отримують урізану заробітну плату й позбавлені багатьох соціальних допомог. Оскільки обсяг та структура життєвих потреб, а також засобів їхнього задоволення суттєво залежать від того, за яких умов і з якими життєвими запитами сформувався працівник, вартість іноземної робочої сили більшою мірою відображає умови її відтворення в менш розвинутих країнах, ніж ті умови, в яких вона функціонує.

По-друге, практично не піддається точному визначенню вартість усіх товарів та послуг, які купують у високорозвинутих країнах іммігранти. Справа в тому, що ціни на товари значно відхиляються від їхньої вартості. До того ж частину заробітної плати багато хто з емігрантів пересилає на батьківщину.

По-третє, та частина заробітної плати яку іноземні працівники переказують на батьківщину своїм сім'ям, як відомо, враховується у вартості їх робочої сили. Але вартість створена в одній країні й переправлена у грошовій формі в іншу країну, внаслідок різниці в рівнях економічного розвитку цих країн набуває іншого виразу[4].

Таким чином, визначення величини вартості робочої сили іноземних працівників є складною проблемою й точному встановленню не підлягає.

Підвищення вартості робочої сили стосується всіх основних категорій найманих працівників, у тому числі й іноземних. Включившись за кордоном у процес виробництва, іноземці опиняються в умовах праці, зовсім незрівнянних з тими, що склалися в них на батьківщині. Незвична інтенсифікація праці, що поглинає набагато більше фізичної і особливо нервово-психічної енергії на-

йманих працівників, спричинює помітне зростання об'єктивно обґрунтованих потреб іммігрантів. А отже, збільшується вартість їх робочої сили. Звичайно підприємці й державні підприємства високорозвинутих країн намагаються стримати цей процес, що певною мірою негативно позначається на підвищенні ціни національної робочої сили.

Великомасштабний імпорт робочої сили формує на ринку праці значний надлишок робочої сили, який дає змогу підприємцям створювати для місцевої робочої сили, і насамперед некваліфікованої її частини, умови підвищеної конкуренції на ринку праці, стримувати зростання заробітної плати національних трудящих. Відповідно масова міграція негативно позначається на зростанні ціни робочої сили всього найманого персоналу в цілому.

2 НАПРЯМИ, ФОРМИ ТА ПРИЧИНИ ЕМІГРАЦІЇ З УКРАЇНИ

Зростання відкритості українського суспільства неминуче приводить до дедалі більшого втягнення України в міжнародний обмін робочою силою. Перехід до ринкової економіки створює реальні умови для формування ринку праці. Однією з важливих рис є різке зростання міграційних процесів як усередині країни, так і за її межі. Посилення територіальної міграції населення зумовлюється такими причинами:

по-перше, структурною перебудовою економіки і пов'язаними з нею зростанням безробіття, процесами роздержавлення власності й приватизації, які супроводжуються збільшенням мобільності капіталу, його інтенсивним міжгалузевим і географічним переливанням;

по-друге, нерівномірністю в розміщенні продуктивних сил, суттєвими відмінностями в соціально-економічних умовах життя в селі і в місті, в різних регіонах країни;

по-третє, різким погіршенням екологічної ситуації в окремих регіонах;

по-четверте, інтенсифікацією міграційних процесів на національному ґрунті;

по-п'яте, розширенням зовнішньоекономічних зв'язків України, а також лібералізацією режиму виїзду громадян за кордон.

Серед населення України працездатного віку рівень безробіття, визначений за методологією Міжнародної організації праці (у процентах до економічно активного населення), за 2000-2003 рр. стабілізувався на величині 9,1-11,7%. А з урахуванням так званого прихованого безробіття цей показник сягає від 30 до 45 % загальної кількості зайнятих[13, С. 388].

Проблема масового безробіття і зубожіння широких мас населення може бути частково вирішена за рахунок міграції, виїзду частини громадян України за її межі в пошуках роботи і засобів проживання. Не секрет, що через постійне погіршення

соціально-економічної й морально-психологічної ситуації в Україні еміграційні настрої в населення зростають. Але, якщо раніше основним мотивом еміграції був етнічний, то в останній період таким став економічний фактор.

Після зняття штучних перешкод на шляху воз'єднання сімей кількість емігрантів з України зростала дуже швидко. Здебільшого емігрували євреї, німці, угорці, греки. За даними статистики, з 95,4 тис. осіб, які покинули Україну в 1990 р., 92 % виїхали в Ізраїль. У 1987 р. дозвіл на виїзд за кордон на постійне проживання отримали 6,8 тис. громадян України, в 1988 р. – вже 17,7 тис., а в 1989р. – 50 тис., у 1990 р. – 95,4 тис. Правда, в 1991 р. цей показник упав до 50 тис. чол. Стабілізація і навіть скорочення кількості тих, хто виїжджає за кордон на постійне місце проживання, свідчить, з одного боку, про певну вичерпаність ресурсів етнічної міграції, а з іншого – про посилення обмежувальної імміграційної політики країна-реципієнтів[3].

Погану тенденцію недавно виявили і соціологи – 2/3 молодих людей з вищою освітою, майбутні країни, хотіли б жити і працювати закордоном. І це на фоні непоганого росту економіки. В деяких вузах приблизно половина студентів після закінчення третього курсу їдуть довшатися за кордон. Найбільш спокушені пропозиціями західних університетів. В Німеччині, наприклад, держава оплачує нашим недоучам гуртожиток, курси німецької мови, навчання, стипендію, і все заради того, щоб молоді спеціалісти (математики, хіміки, фізики) після навчання залишилися в країні. Аналогічні програми працюють в США, Канаді, Швеції.

Якщо процес відтоку „молодих мізків” піде і надалі такими темпами, то через декілька років зростаючі потреби української економіки забезпечувати буде просто нікому. Молодь розчарована в бюджетних надходженнях в наукову сферу, та і обладнання в державних науково-дослідних інститутах застаріле. В результаті, за темпами поновлення наукових кадрів Україна відстає навіть від темпів колишнього Радянського Союзу з його бюрократією та консерватизмом. З наближенням кордонів ЄС до України процес відтіку мізків буде лише посилюватися.

Не краща ситуація з випускниками училищ та профтехучилищ. Сучасна система підготовки робочих кадрів не витримує ніякої критики. Випускників профтехучилищ 80-х років на заводах майже не зустрінеш, а люди більш старшого віку скоро почнуть виходити на пенсію. Уже зараз в деяких галузях спостерігається жорсткий дефіцит кваліфікованих кадрів. Ще декілька років – і ніякими високими зарплатами справи не допоможеш, потрібних людей просто не буде в країні. В найближчий час країну очікує жорстка кадрова криза.

Велика кількість нинішніх студентів, отримавших престижну освіту менеджерів, юристів, економістів залишаться без роботи, в такій кількості вони нікому не потрібні, а розвивати наукоємні технології буде нікому. Що цікаво: із країни виїжджають не тільки молоді люди, які мають шанс після завершення навчання непогано заробляти, але й із так званих депресивних регіонів. Кількість українців, що працюють по всьому світі, рахується вже сотнями тисяч. Відбувається відтік не тільки мізків, а й робочих рук. Ще одна негативна тенденція полягає в тому, що більшість із цих робочих рук на старість повернеться в країну, і держава буде змушена платити їм пенсію.

Загалом у найближчій перспективі є підстави очікувати безпрецедентного відпливу за кордон продуктивної робочої сили з усіх регіонів України, що загрожуватиме підривом трудового потенціалу багатьох сфер виробництва, культури, освіти, медицини.

За даними соціального опитування, різко зросло бажання населення покинути Україну. Так 16 млн. українців готові залишити батьківщину назавжди. Якщо в 2002 році Україну хотіло залишити 7 млн. людей, а в 2003 році – 5,3 млн., то в 2004 році – 16млн. На райдужних прогнозах економічного росту України, збільшенню кількості робочих місць і стабілізації цін плямою лежить той факт, що кожен третій українець хотів би емігрувати з країни. Із 2 тис. населення всіх регіонів України лише 4,7% затруднилися відповісти на питання ”Бути чи не бути... в Україні?”. 33,8% опитуваних призналися, що використали б можливість переїхати в іншу країну разом з сім'єю, 61,5% - залишилося б в Україні

Якщо в минулому році наших співвітчизників частіше приваблювало ближнє зарубіжжя, то зараз вони бажують поїхати на Захід.

Частіше за все про зміну місця проживання говорять молоді люди з вищою освітою. Не бачачи перспектив кар'єрного та матеріального росту, 50,2% із них прагнуть працевлаштуватися за кордоном зразу після закінчення вузу. Серед людей в віці 18 – 19 років хотіло б залишитись в Україні 37 %, 40-49 років – 58%, 80 років і старше – 91%.

Незважаючи на думку спеціалістів ООН про те, що такими темпами Україна до 2050 року стане безлюдною, вітчизняні вчені вважають, що приводу для переживання нема. На їх думку, до 2026 року населення нашої країни скоротиться всього на 6 млн. А поповниться воно за рахунок біженців та „повертанців” із української діаспори[7].

В наших земляків змінюється бачення, того куди б вони хотіли чи могли поїхати. Так, наприклад, якщо в 2003 році народ віддавав перевагу країнам Західної Європи, то у 2004 році до списку додається США, Канада та Росія (Рис. 1, рис. 2).

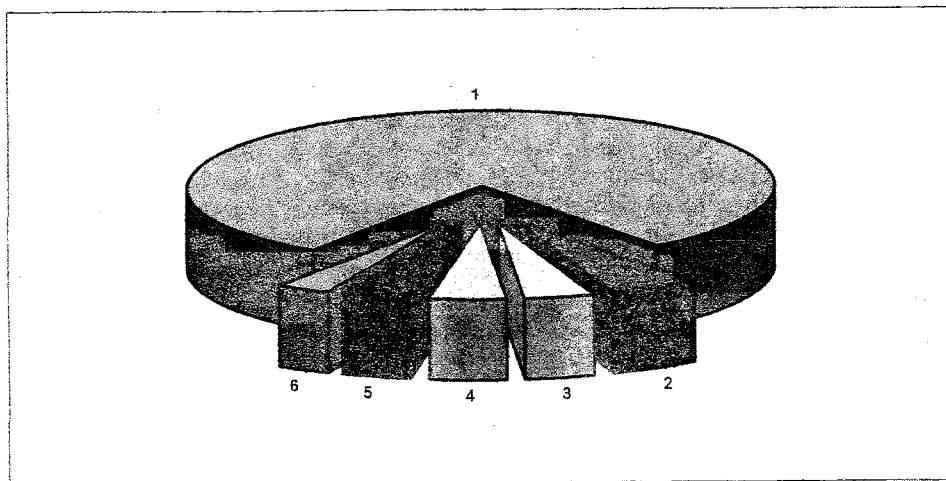

Рис.1 Країни, яким віддавали перевагу потенційні емігранти у 2003 році:

1 – залишилися б в Україні 98,02%	4 – Чехія 0,417 %
2 – Польща 0,625 %	5 – Португалія 0,313 %
3 – Італія 0,417 %	6 – Іспанія 0,208 % [7, с.42-47]

Це пояснюється тим, що на даний момент отримати візу в країни Західної Європи так само важко, як і в США та Канаду. Візи в ці країни робляться в основному нелегальним шляхом різними лже-туристичними фірмами (змінюється ім'я клієнта, національність, сімейний стан, а потім документи оформляються через дипломатичні представництва в інших країнах, частіше всього в Росії), і все це коштує приблизно 1500 доларів. Виникає запитання: звідки в людей, що збираються їхати на заробітки такі гроші? Якщо людина може знайти

такі гроші на „поїздку”, яка до речі є дуже ризикованою (в разі якщо емігрант буде депортованим, до речі це стається у більшості випадків, або не знайде собі роботу та ін.), то краще вона б їх вклала в малий бізнес в Україні. Це все зв'язно пов'язано з тим, що населення немає довіри до українського уряду і до чинного законодавства України. Ось тому населення, навіть попри різке економічне зростання України ще має бажання покинути межі країни.

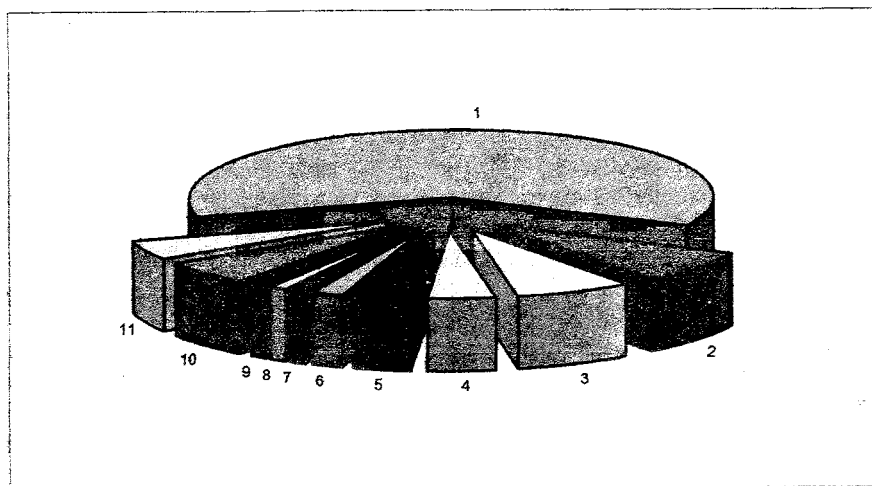

Рис. 2 Країни, яким віддали переваги українці – потенційні емігранти в 2004р

1 – залишилися б в Україні 61,5 %	7 – Велика Британія 1,2 %
2 – Росія 7,7 %	8 – Ізраїль 1,2 %
3 – Німеччина 7,4 %	9 – інші країни колишнього СРСР 0,9 %
4 – Канада 3,9 %	10 – інші країни світу 6 %
5 – США 3,8 %	11 – важко відповісти 4,7 % [7, с.42-47]
6 – Франція 1,8 %	

Серед головних чинників масової еміграції з України виділяють:

- велика різниця в умовах життя і рівні заробітної плати в Україні й країнах Заходу;
- відсутність перспектив професійного зростання для багатьох здібних людей;
- економічна нестабільність у країні й невідомість шляхів виходу з неї;
- відсутність безпеки громадян;
- морально-психологічний настрій людей.

На жаль, не вдається уникнути не тільки виїзду простої робочої сили, але й "відпливу умів", причому в багатьох випадках безповоротного. За останні десять років з нашої країни у пошуках кращих умов праці та життя виїхало близько 2,5 тис. докторів наук у віці до 50-55 років та 4 тис. кандидатів наук[2]. Лише незначна частина з них працює за кордоном за тимчасовими контрактами, більшість обрали країну постійного місця проживання.

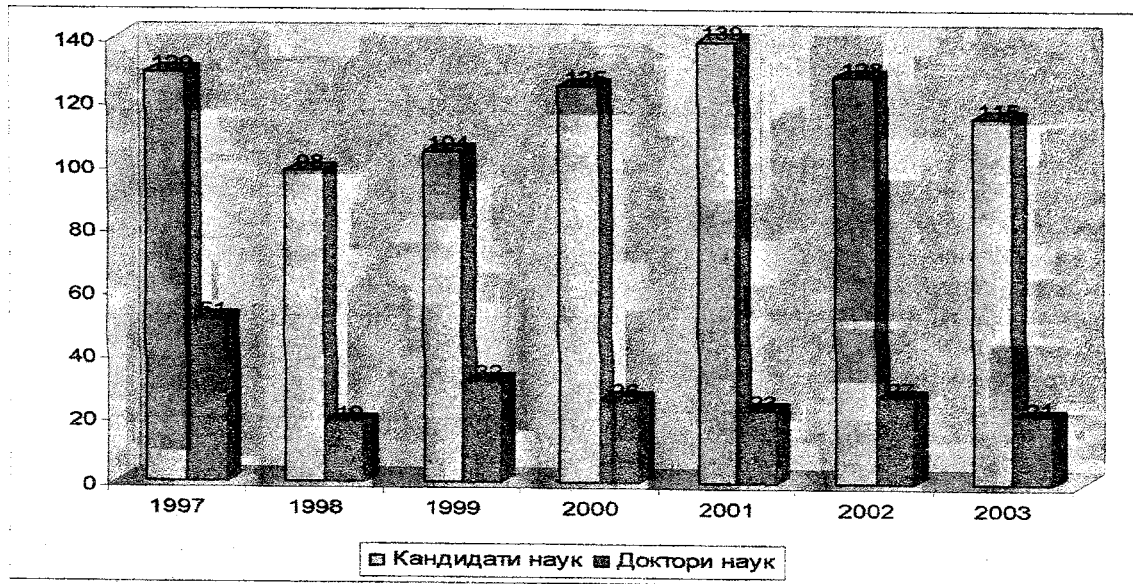

Рис.3 Динаміка виїзду з України на ПМП кандидатів і докторів наук, чол. [13, с. 631]

Як показує діаграма (рис.3), з 1997 року по 2001 рік спостерігалася тенденція до зростання еміграції науковців, а з 2002 року до зниження. „Відплив умів” є серйозною проблемою для більшості країн що розвиваються, особливо в Африці (Малаві, Судан, Заір, Замбія). Однак „відплив умів” в більшості випадків припиняється, коли економічне становище країни поліпшується. Так, індійські вчені, повернувшись на батьківщину після того, як вони декілька років пропрацювали в високотехнологічних американських корпораціях в районі Силіконової долини, стали основоположниками індійської промисловості по створенню нових комп’ютерних програм[7].

Нині міжнародна міграція робочої сили перетворилася на суттєвий економічний, соціальний та гуманітарний фактор розвитку як країн походження, так і тих, що приймають. Що стосується України, то її в найближчий період чекає доля країни-постачальника робочих рук на європейський і світовий ринок праці. Але і в цій якості вона може отримати низку економічних вигод:

по-перше, знизити рівень безробіття і пом’якшити таким чином соціальну напруженість у суспільстві;

по-друге, значну частину заробітної плати емігранти переказуватимуть на батьківщину, що

поповнить валютний фонд країни (кошти, що пересилаються іммігрантами на батьківщину, становлять, за різними оцінками, 25-30 млрд. дол. США);

по-третє, розроблені МОП рішення дають Україні право ставити питання про отримання компенсації за підготовку робочої сили від країн – можливих користувачів її трудових ресурсів.

Крім того, міждержавні трудові еміграції – важливий чинник надходження в країну нових технологій, досвіду роботи, перебудови професійної та кваліфікаційної структури зайнятості, швидкого й ефективного пристосування до умов ринку.

Проте цілком очевидне й те, що масовий відплив продуктивної робочої сили, особливо вчених і спеціалістів, завдасть Україні значних економічних, інтелектуальних та моральних збитків.

Нині за межами України перебуває від 5 до 7 млн. наших співгромадян, котрі, звісно, там не відпочивають. Трудова міграція – чи не один із найяскравіших проявів нашої дійсності, а її головний напрям країни Європи – члени ЄС.

Наразі основну групу трудових мігрантів з України складає молодь від 17 до 27 років. Половина – з вищою освітою. 46 % із них працюють по 12 годин на добу, кожен четвертий – по 13 і більше, чверть – не мають вихідних і лише 15 % пра-

цюють легально. За даними експертів, втрати вітчизняної економіки через відтік робочої сили становлять до 10 млрд. гривень щорічно[9].

Причини цього процесу, можна сказати, всім відомі: низький економічний та соціальний рівень. І зрозуміло, що люди шукають кращих умов існування.

За роки незалежності досі не створено нормального соціального захисту працюючих. Рівень оплати праці номінально зростає, але, враховуючи рівень інфляції та зростання цін, це зростання фактично мінімальне. Більшість теперішніх „остарбайтерів” погодились би повернутися на батьківщину за умови щомісячного прибутку 1000 гривень, що дало б їм змогу непогано жити.

На перший погляд, Європа намагається закритися від нас, створює досить складні умови надання віз, тощо. Водночас, українські трудові мігранти – жадані у більшості країн Європи: здебільшого високоосвічені, невибагливі, врівноважені люди, працюють скільки треба й не вимагливі.

Якщо легальна міграція робочої сили є до певної межі контрольованою і може регулюватися країнами за допомогою квот, вікових та професійних обмежень, тобто стримуватися, то нелегальна міграція набуває не тільки стихійного, а й кримінального характеру, що зрештою призводить до декваліфікації працівника, на підготовку якого свого часу було витрачено чималі кошти, до втрати для суспільства значної кількості спеціалістів.

Нерегульована стихійна тіньова міграція, викликана бажанням людей вижити у складній ситуації, небезпечна вже тим, що значною мірою організується та контролюється тіньовим і кримінальним бізнесом. Громадяни, що вимушено йдуть на такий крок, втрачають професію, оскільки їм пропонують лише некваліфіковану роботу, не мають права на соціальний захист, а часто й права на вільне повернення на батьківщину. Слід зазначити, що до цього часу не сформована політика уряду щодо визначення інструментів захисту українського працівника за кордоном.

Міграційна політика України має спиратися на міждержавні угоди з країнами – потенційними користувачами нашої робочої сили. Такі угоди, крім правової й соціальної захищеності співвітчизників за кордоном, повинні передбачати планомірний, цілеспрямований відбір наших земляків, їх професійну підготовку й перепідготовку на місці, до виїзду за кордон, забезпечити умови проживання і, як уже зазначалося, компенсацію за підготовку кадрів нашою країною.

ВИСНОВКИ

Нинішня еміграційна ситуація в Україні не відповідає національним інтересам. Широкомасштабна еміграція населення найактивнішого репродуктивного віку негативно впливає на шлюбність і народжуваність, що в свою чергу позначається на

відтворенні населення країни в цілому, а також її трудового потенціалу.

В результаті міграції загальний обсяг світового виробництва зростає внаслідок більш ефективного використання трудових ресурсів за рахунок їх міжкрайнього перерозподілу. Розподіл позитивного економічного ефекту, отриманий в результаті міграції, проходить в формі зростання доходів мігрантів, переводів грошових коштів із-за кордону на батьківщину, в результаті зниження витрат виробництва в країнах, що дістають грошові перекази.

Хоча міграційні процеси, на даному етапі не такі масштабні як переселення людей в минулих століттях, але що стосується України, то еміграція з нашої держави залишається досить високою. Про це свідчить останній перепис населення, за яким кількість людей зменшилась на 4,2 млн.

Причинами такої великої еміграції є:

- структурна перебудова економіки і пов'язаним з нею зростання безробіття;
- процес роздержавлення і приватизації;
- нерівномірність розподілу продуктивних сил;

- погіршення екологічної ситуації;
- інтенсифікація міграційних процесів на національному ґрунті;
- морально-психологічні настрої населення.

Основною проблемою еміграції для України є нелегальна еміграція. Вона призводить до неможливості реальної оцінки кількості виїхавших, а також утруднює роботу консульських та дипломатичних служб за кордоном при різних ситуаціях, що і повинно стати предметом майбутніх досліджень.

Явище міграції пояснюється не лише поганим становищем економіки України, адже за останні роки рівень життя покращився, а й недовірою українців до влади. Еміграція українського населення може призвести до того, що скоро в Україні стане велика нестача кваліфікованої робочої сили.

Інтеграція України в світовий ринок праці неминуча, але хотілося б, щоб вона була не лише експортером, але й імпортером робочої сили.

Для подолання цієї актуальної проблеми рекомендується:

- звертати більше уваги на соціальну політику, зокрема в державному забезпеченні студентів, молодих сімей та працездатних верств населення;
- впровадити програми рееміграції та ввести більш жорсткий контроль за виїздом із країни, зокрема науковців та фахівців високої кваліфікації;
- заключити більше договорів з різними державами про обмін робочою силою;
- зменшити розрив в рівнях заробітної плати в центрі і на периферії, а також її підвищення до достойного рівня.

Зупинити небажані процеси у такому в принципі природному і позитивному для ринкової економіки явищі як міжнародна міграція робочої сили можна лише забезпечивши кардинальні зрушення в реформуванні економічної, господарської

та соціальної систем, поєднавши за допомогою відповідної мотивації до праці потреби суспільства та інтереси працівника, забезпечивши робочі місця, умови праці, зростання доходів, тобто певні життєві перспективи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Козик В. В., Панкова Л. А., Даниленко Н. Б. Міжнародні економічні відносини. – Львів, 1999. – 346 с.
2. Перехідна економіка: Підручник / В. М. Геєць, Є. Г. Панченко, Е. М. Лібанова та ін.; За ред. В. М. Геєця. – К.: Вища шк., 2003. – 591 с.
3. Філіпенко А. С., Боринець С. Я., Вергун В. А. Міжнародні економічні відносини. – К.: “Либідь”, 1992. – 390 с.
4. Філіпенко А. С., Рогач О. І., Шнирков О. І. Світова економіка. – К.: “Либідь”, 2000. – 389 с.
5. Бушмарин И. Квалификация рабочей силы – ведущий компонент производительных сил // Мировая экономика и международные отношения. – 1999. – № 10. – С.66-73.
6. Вацик А., Українським заробітчанами судилося стати піонерами євроінтеграції України // Україна і Європа. – 2003. - № 9. – с. 2
7. Калугин В., Ильичев Р., Бакун А., Газизуллин И. Нереальная модель // Бизнес. – 2004. № 17. – с.42 – 47.
8. Каневский И., Дикое поле // Бизнес. – 2004. - № 9 с. 6
9. Лазорик В., Україна прагне в ЄС. А українці вже там // Срібна земля. – 2004. - № 21. – с. 5
10. Проблемы и перспективы рынка рабочей силы // Мировая экономика и международные отношения. – 2000. – № 8. – С.41-46.
11. Ходзінський К., Сучасний стан праці в Україні та проблеми її інтенсивності // Економіка України. – 2004. - №8. – С. 44-50.
12. Хомяков В., Новые иммигранты // Бизнес. – 2003. - № 48 – 49. – с. 16.
13. Статистичний щорічник України за 2003 рік / Державний комітет статистики України. – К.: Консультант, 2004. – 631 с.

УДК 364.48 (477.87)

РОЛЬ ДЕРЖАВИ У РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ СЕЛА

Є.С. Лавренюк

Стаття присвячена проблемам розвитку соціальної інфраструктури на селі, зокрема питанню державної підтримки організацій та підприємств соціальної сфери. У статті висвітлені проблеми бюджетного фінансування соціальних програм та роль місцевих органів влади. Як результат, було виявлено, що соціальна інфраструктура потребує більшої уваги з боку владних структур. Кількість бібліографічних посилань – 6; мова українська.

Ключові слова: соціальна інфраструктура, цільові програми регіонального розвитку, місцеві органи влади, сільські території.

ВСТУП

Трансформаційні процеси, які відбуваються в соціально-економічному житті України, ставлять нові вимоги до їх державного регулювання. Саморегулюючий ринковий механізм, на який до

останнього часу покладалися надмірні надії, без ефективного регулюючого впливу держави на соціально-економічні процеси в умовах перехідної економіки виявився недовим. Таким чином, практика макроекономічного розвитку черговий раз підтвердила, що ефективне функціонування соціально-орієнтованого ринкового механізму неможливе без активної державної соціально-економічної політики.

Лавренюк Євгенія Святославівна - викладач кафедри економічної теорії Ужгородського національного університету